

کنترل صادرات اقلام مختلف در چارچوب همکاری‌های فنی برجام، به میزبانی کمیسیون اروپا در حال اجرایی شدن است. هدف اصلی برنامه کنترل صادرات اتحادیه اروپایی نظارت بر کالاهای دوگانه است
شاید کالاهای دوگانه از نظر اتحادیه اروپایی بتوانند در تسلیحات نظامی یا ارتباطی که طبق تعریف آنها تحریم است مورد استفاده قرار گیرد

«وطن امروز» گزارش می‌دهد؛ سیستم کنترل صادرات اتحادیه اروپایی چه تأثیری روی صادرات و واردات کشور دارد

باج افزار تجاری

P2P نیز ذیل نظام NSG (گروه تأمین‌کنندگان هسته ای) انجام خواهد شد.

■ ایران و P2P

اولین همکاری‌ها با برنامه P2P اتحادیه اروپایی در زمستان سال ۹۶ اتفاق افتاده است. بنا بر نهمین گزارش وزارت امور خارجه به مجلس درباره برجام (۲۶ فروردین ۹۷)، در این باره گفته شده است: «هشت تخصصی تبادل نظر و همکاری در زمینه کنترل صادرات اقلام با کاربری دوگانه بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپایی در چارچوب همکاری‌های فنی برجام، به میزبانی کمیسیون اروپا، به مدت ۲ روز در تاریخ ۱۷ و ۱۸ بهمن ۱۳۹۶ با حضور نمایندگان سازمان‌های ذیربط کشورمان در بروکسل برگزار شد. در این نشست، تبادل اطلاعات و تجربیات درباره نظام‌های کنترل صادرات اقلام با کاربرد دوگانه و معرفی نظام‌های کنترل صادرات ایران و اتحادیه اروپایی، با حضور نمایندگان شرکت‌کننده در اجلاس صورت گرفت. اتحادیه اروپایی در این نشست آمادگی خود را برای کمک به ارتقای نظام کنترل صادرات و واردات جمهوری اسلامی ایران در چارچوب همکاری‌های فنی میان ایران و اتحادیه اروپایی و در چارچوب برجام اعلام نمود».

ادامه همکاری‌ها در تیرماه ۹۷ اتفاق افتاد. سازمان توسعه تجارت وزارت صمت اقدام به برگزاری سمینار تخصصی با عنوان «هشت تخصصی کنترل صادرات اقلام دوگانه» در روزهای دوشنبه و سه‌شنبه دوازدهم تیرماه در نمایشگاه بین‌المللی تهران کرد. این نشست در اصل یک برنامه آموزشی و کارگاه تخصصی P2P بود که در آن از یک هیأت اتحادیه اروپایی برای آموزش و انتقال تجربیات و همکاری دوجانبه در زمینه کنترل صادرات اقلام دوگانه دعوت شده بود.

در نهایت مقدمات توافق جامع گمرکی ایران و اتحادیه اروپایی در دی‌ماه به انجام رسیده است. در این راستا حسین کاخکی، مدیرکل دفتر همکاری‌های بین‌المللی گمرک گفت ایران به دنبال امضای یک توافق همکاری دوجانبه با اروپا است. کاخکی در رابطه با همکاری‌های دوجانبه ایران و اروپا اظهار کرد: «ایران بیش از ۲ سال مذاکرات فشرده برای امضای توافقنامه با اتحادیه اروپایی انجام داد. آنها یکسری اسناد و اطلاعات خواستند که به آنها داده شد. روسای گمرک اتحادیه اروپایی و ایران دو نشست برگزار کردند و نمایندگان اتحادیه اروپایی در این رابطه به ایران آمدند». کاخکی در رابطه با قرارداد بین اتحادیه اروپایی و ایران افزود: «این توافق شامل همکاری مدیریتی مانند تبادل اسناد و استخدام بین گمرک ایران و اتحادیه اروپایی است. قرارداد در صورت امضای می‌تواند قرارداد جامعی باشد که از بیانات مدیریتی، مکانیسم استخدام و همکاری دوجانبه در تبادل داده که روند اداری گمرکی را آسان می‌کند، شامل شود». تاکنون هیچ‌گونه خبر دیگری در

مختلفی از این نوع مشاوره وجود دارد. در مدل‌های سنتی این نوع مشاوره، یک سرپرست و ناظر برای یک گروهی که همنا هستند، وجود دارد و ایسنا ناظر هدف‌گذاری و در آخر هر مقطع میزان پیشرفت‌ها را ارزیابی می‌کند. در این مدل‌ها برای هر دیدار و جلسه یک ساختار با جزئیات و شفافیت از سوی ناظر و سرپرست ارائه می‌شود و کسانی که مشاوره می‌گیرند روی کارهای مشخص تمرکز می‌کنند. در مدل‌های جدید مشاوره همتایان، مشاوره‌گیرندگان خود مسؤلیت بیشتر قائلند و خود هدف‌گذاری می‌کنند. همتاها در این مدل، به طور مداوم به یکدیگر بازخورد کارهایی که انجام داده‌اند را می‌دهند و این بازخوردها نشان‌دهنده قطعیت و خودباوری در هدف‌گذاری و پیادکردن ساختار و جهت است. برای موفقیت اتحادیه اروپایی ریسک‌ها و تهدیدهایی را که ممکن است در روند اجرای بسته کمکی وجود داشته باشد، در یک جدول مشخص و سطح‌بندی کرده و سپس برای کاهش آن اقداماتی را در نظر گرفته است. یکی از این ریسک‌ها که سطح متوسطی دارد درگیری محدود و بی‌علاقگی همکاران کلیدی نسبت به برنامه است. اروپایی‌ها جهت کاهش این ریسک در نظر گرفته‌اند که فعالیت‌ها باید بر اساس دیالوگ و تبادلات فنی شکل گرفته بین ایران و اتحادیه اروپایی باشد و همچنین همتایان در تمام بخش‌های فرآیند اجرایی و سیاست‌گذاری بسجج بشوند تا از ایجاد حس مالکیت اطمینان حاصل شود. در این مدل لازم است همتاها نسبت به ملاحظات یکدیگر طبق یک رویه منظم و ارائه بازخوردهای ضروری متعهد باشند. ۲ سند همکاری و مشاوره با امارات عربی متحده و اردن نمونه ساختار همکاری در این مدل است.

ستون سازمان‌ها و رژیم‌های کنترل صادرات فهرست نظام‌های کنترل صادرات غیررسمی و سازمان‌های کنترل صادرات رسمی را نشان می‌دهد. در اینجا منظور از غیررسمی بودن این است که نظام کنترل صادراتی مورد اشاره زیرمجموعه‌ای از سازمان ملل نیست اما اهداف و مأموریت‌های آن دنبال کننده و در تطابق و همراستا با معاهدات و توافق‌های بین‌المللی است. ۴ رژیم کنترل صادرات غیررسمی وجود دارد که عبارتند از گروه تأمین‌کنندگان هسته‌ای (NSG)، گروه استرالیا (AG)، نظم و سنار (Wassenaar Arrangement) و نظام کنترل فناوری موشک (MTCR). از جمله ویژگی‌های مشترک این نظام‌های کنترل صادرات غیررسمی این است که شاکله اصلی این نظام‌ها همان کشورهای بلوک غرب هستند. مأموریت این نظام‌ها دنبال کننده و همراستا با معاهدات بین‌المللی است و با آنها یک زنجیره کنترل صادراتی را شکل می‌دهند. از دیگر ویژگی‌های مهم این نظام‌ها، لیست اقلام حساس است که معمولاً به ۲ نوع اقلام یگانه و دوگانه تقسیم می‌شوند. در ادامه سعی خواهد شد درباره هر یک از این نظام‌های کنترل صادراتی به طور مختصر توضیحاتی ارائه شود. همکاری ایران با

عمادالدین اصلانی دکترای روابط بین‌الملل

سیستم کنترل صادرات اتحادیه اروپایی برنامه‌ای در راستای جلوگیری از اشاعه تسلیحات کشتار جمعی باهدف کنترل کالاهای دوگانه و موادی است که برای سلاح‌های شیمیایی، موشکی و میکروبی به کار می‌رود، مسؤولان کشور با پذیرش این تعهد در واقع اطلاعات اقتصادی کشور را که دارای اهمیت بسیار زیادی است در اختیار خارجی‌ها قرار می‌دهند که لاجرم بخشی از این اطلاعات به دشمنان کشور هم می‌رسد؛ نکته قابل توجه اینجاست که این اطلاعات به صورت منسجم در داخل نهادهای نظارتی هم وجود ندارد. با توجه به اینکه این اطلاعات در بلندمدت می‌تواند باعث مسدود شدن تمام مسیرهای تجاری کشورمان شود از این لحاظ به آن بدافزار تجاری می‌گوئیم.

شاید در نگاه اول سیستم کنترل صادراتی اروپا با P2P است که تا قبل از تصویب قطعنامه ۱۵۴۰ سیستم کنترل صادراتی اتحادیه اروپایی نامیده می‌شود اما اکنون به‌عنوان یک سیستم کنترل سیستم‌های صادراتی بین‌الدولی به حساب می‌آید. در واقع P2P مخفف عبارت Peer To Peer یا Person To Person است که به معنی همتا با همتاست. دلیل این نامگذاری مدل همکاری و تعامل این برنامه با کشورهاست که در آن از برنامه‌های همکار و تعامل یعنی مشاوره همتا به همتا استفاده می‌شود. مهم‌ترین هدف این برنامه در ظاهر متحده آمریکا در به‌دست آوردن اطلاعات مبادلات انتقال آن از جمله موشک‌های بالستیک با کنترل روی زنجیره تأمین اقلام صنعتی است. اما زمانی که درون این سیستم کنترلی نگاه ژرفی می‌اندازید، براحتی می‌توانید به تلاش اتحادیه اروپایی و به تبع آن ایالات متحده آمریکا در به‌دست آوردن اطلاعات مبادلات تجاری از طریق گمرکات کشورهای و در ذیل آن کانالیزه کردن اقتصاد کشورهای هدف پی برد. اما سوالاتی که مطرح می‌شود این است که این سیستم چطور کار می‌کند؟ جمهوری اسلامی ایران با این سیستم چگونه مرادوه خواهد کرد؟ و این موضوع چطور می‌تواند بر چرخه اقتصاد خارجی ایران تأثیر بگذارد؟ این پدداشت تلاش دارد به این سوالات به صورت دقیق و کوتاه پاسخ دهد.

■ P2P چطور عمل می‌کند؟

برنامه کنترل صادرات اقلام دوگانه اتحادیه اروپایی ابتدا در سال ۲۰۰۴ تنها با ۴ عضو از کشورهای جنوب شرقی اروپا آغاز شد و اکنون این برنامه توسعه یافته و بیش از ۲۰ کشور در ۶ منطقه را در بر می‌گیرد. نکته مهم در رابطه با مأموریت‌های این برنامه، روش انجام این برنامه است. طبق مستندات این برنامه، مشاوره همتایان (Peer To Peer Consultations) مدل همکاری است. مدل‌های

گزارش «وطن امروز» از شواهد اجرای سیستم کنترل صادرات اتحادیه اروپایی در کشور

افشای اطلاعات تجاری

تیز کاربرد دارند. بر اساس این اخبار، هر چند اطلاع دقیقی درباره فرجام این توافقنامه که سال ۹۶ امضا شده، در دسترس نیست اما یک هیأت اروپایی سال ۹۷ برای آموزش چگونگی اجرای آن وارد کشور شده است. از شواهد دیگر اجرای این توافقنامه، پیگیری توافقنامه جامع گمرکی با اتحادیه اروپایی از سوی ایران بوده است.

مطرح شده است؛ FATF در کشور اجرایی شده خود با نظام کنترل صادرات اتحادیه اروپایی را پذیرفته است. در همین راستا و بر اساس این توافقنامه، ایران ملزم به ارائه اطلاعات تجاری خود درباره اقلام دوگانه به اتحادیه اروپایی خواهد بود. اقلام دوگانه شامل اقلامی است که علاوه بر استفاده در صنایع غیرنظامی، در صنایع نظامی

■ همزاد تجاری FATF چیست؟

فعالیت‌های اتحادیه اروپایی در برنامه تجاری FATF در محورهای کنترل صادرات اقلام دوگانه، ترویج کنترل تسلیحات متعارف و ترویج معاهده تجارت اسلحه انجام می‌شود. مهم‌ترین برنامه اتحادیه اروپایی ذیل همکاری کنترل صادرات و برنامه کنترل صادرات اقلام دوگانه است. اقدام دوگانه شامل اقدامی است که علاوه بر استفاده در صنایع غیرنظامی، در صنایع نظامی نیز کاربرد دارند. وجه تمایز لوائح چهارگانه FATF و همزاد تجاری آن در کاربردهای متفاوت است، به طوری که لوائح چهارگانه FATF در زمینه شفافیت مالی و بانکی بود اما همزاد تجاری FATF افشای اطلاعات تجاری کشور است.

وجه‌تمایز دیگر، در دستگاه‌های انتقال‌دهنده اطلاعات کشور است؛ در لوائح چهارگانه FATF، بانک‌ها نهاد اصلی انتقال اطلاعات مالی بودند اما در همزاد تجاری FATF، گمرک نهاد اصلی انتقال اطلاعات تجاری کشور در زمینه اقلام دوگانه است. اگر در برنامه FATF هدف شفاف‌سازی اطلاعات مالی و بانکی بود، در همزاد تجاری آن شفافیت تجاری کشور در زمینه اقلام دوگانه است.

بر اساس استانداردهای اتحادیه اروپایی، دور زدن کنترل‌های اقلام دوگانه برای تأمین اقلام مورد نیاز بخش صنعت کشور قاچاق محسوب شده و مصداق پولشویی و تأمین مالی تروریسم به حساب می‌آید؛ امری که با توجه به شرایط تحریمی کشور، امکان دور زدن تحریم اقلام تجاری مورد نیاز را از بین برده و باعث فشار مضاعف بر اقتصاد کشور خواهد شد. در ادامه به فرآیند همکاری ایران و اتحادیه اروپایی در زمینه اجرای FATF تجاری پرداخته شده است.

بر اساس بسیاری شواهد، نسخه تجاری FATF در کشور اجرایی شده اما اطلاع دقیقی از فرآیند آن ارائه نشده است. در صورت اجرای این برنامه، امکان دور زدن تحریم اقلام صنعتی مورد نیاز کشور از بین خواهد رفت و فشار تحریم‌های آمریکا بر کشور بیشتر می‌شود. بنابراین اخباری درباره در اختیار قرار دادن اطلاعات تجاری ایران به اتحادیه اروپایی

گزارش «وطن امروز» از شواهد اجرای سیستم کنترل صادرات اتحادیه اروپایی در کشور

■ شواهد اجرای همزاد تجاری FATF در کشور

با این وجود برخی شواهد دیگر درباره اجرای نسخه تجاری برجام در کشور وجود دارد. توافق جامع گمرکی بین ایران و اتحادیه اروپایی یکی از این موارد است. طبق اعلام حسین کاخکی، مدیرکل دفتر همکاری‌های بین‌المللی گمرک، این توافق شامل همکاری مدیریتی مانند تبادل اسناد و استعمال بین گمرک ایران و اتحادیه اروپایی است. بنا بر اظهارات وی، ایران بیش از ۲ سال مذاکرات فشرده برای امضای توافقنامه با اتحادیه اروپایی انجام داده و اسناد و اطلاعاتی به طرف اروپایی داده شده است. همچنین روسای گمرک اتحادیه اروپایی و ایران ۲ نشست برگزار کردند و نمایندگان اتحادیه اروپایی در این رابطه به ایران آمدند. نکته قابل توجه عدم بیان اسناد و اطلاعات ارسال شده به طرف اروپایی توسط گمرک کشور است. با توجه به اهمیت گمرک به عنوان مبنای ارسال اطلاعات تجاری و امکان نظارت اتحادیه اروپایی بر آن با انجام راستی‌آزمایی، انجام توافقات گمرکی با کشورهای اروپایی یکی دیگر از شواهد مهم همکاری ایران و اتحادیه اروپایی است. در این زمینه توافقنامه گمرکی ایران و

فیلاند در سال ۹۶ توسط روسای گمرک ۲ کشور به امضا رسید. در ادامه، این توافقنامه در خرده‌ماه جاری به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. موضوع بسیار مهم در این زمینه امکان دسترسی اتحادیه اروپایی به اطلاعات تجاری ایران به‌واسطه فیلاند است. علت این موضوع سیستم یکپارچه اتحادیه اروپایی درباره دسترسی به اطلاعات تجاری کشورهای عضو است. با این اوصاف اما همچنان اطلاعات دقیقی توسط مسؤولان درباره روند اجرای همزاد تجاری FATF در کشور ارائه نشده است. حال باید منتظر پاسخ دستگاه‌های مربوط درباره اطلاعات مبادله شده و روند اجرای همزاد تجاری FATF در کشور بود.

■ ورود هیأت اروپایی برای آموزش نحوه انتقال اطلاعات تجاری

از بخش‌های مهم برنامه نظام کنترل صادرات اتحادیه اروپایی برای پیشبرد اهداف خود، آموزش و مشاوره است. طبق اسناد اتحادیه اروپایی، روش اجرایی نظام کنترل صادرات، آموزش، مشاوره و نظارت برای راستی‌آزمایی کشورهای عضو است. در همین راستا در ۱۱ و ۱۲ تیرماه ۱۳۹۷ هیأتی از اتحادیه اروپایی وارد کشور شد. به نظر می‌رسد آموزش‌های ۲ روزه این هیأت اروپایی به کارکنان گمرک و وزارت صنعت و معدن برای اجرای نظام کنترل صادرات در کشور بوده است. این رویداد در میان سکوت نسبت به اقدامات طرفین در رسانه‌ها ورود هیأت اروپایی را «جدیدترین دستپخت محرمانه دولت» برای صنعت کشور دانست. حال سوال اصلی این است که فرآیند انتقال اطلاعات تجاری به اتحادیه اروپایی در کدام مرحله قرار دارد؟ و چرا مسؤولان نسبت به اقدامات طرفین در این زمینه اطلاع‌رسانی لازم را انجام نمی‌دهند؟

■ ناکامی دولت در اجرای لوائح FATF

استناد موافقان لوائح FATF به عضویت اکثر کشورهای جهان و ترس از تقابل با آمریکا برای اجرای آن در کشور کافی نبود. هر چند روند تصویب FATF در کمتر از ۲۰ دقیقه به همت طرفداران دولت تصویب شد اما در ادامه مجمع تشخیص مصلحت آن را از دستسور کار خود خارج کرد و این طرح با تلاش کمپین‌های مردمی و دلسوزان کشور به تصویب نرسید. شاید یکی از دلایل مهم عدم اطلاع از فرآیند اجرای نسخه تجاری FATF، ناکامی در اجرای لوائح چهارگانه بوده باشد. از طرف دیگر ندانم ماندگاری کشورهای اروپایی در توافقنامه برجام نیز بیانگر اجرای تعهدات طرف ایرانی بوده است.

نشست تخصصی با اتحادیه اروپا در خصوص همکاری فنی در زمینه کنترل صادرات اقلام با کاربری دوگانه
نشست تخصصی تبادل نظر و همکاری در زمینه کنترل صادرات اقلام با کاربری دوگانه بین جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا در چارچوب همکاری‌های فنی برجام، به میزبانی کمیسیون اروپا، به مدت دو روز در نهمین گزارش سه ماهه اجرای برجام
۲۶ فروردین ۱۳۹۷
صفحه ۱۰

تاریخ ۱۸-۱۷ بهمن ۱۳۹۶ با حضور نمایندگان سازمان‌های ذیربط کشورمان در بروکسل برگزار شد. در این نشست، تبادل اطلاعات و تجربیات در خصوص نظام‌های کنترل صادرات اقلام با کاربرد دوگانه و معرفی نظام‌های کنترل صادرات ایران و اتحادیه اروپا، با حضور نمایندگان شرکت کننده در اجلاس صورت گرفت. اتحادیه اروپا در این نشست آمادگی خود را برای کمک به ارتقاء نظام کنترل صادرات و واردات جمهوری اسلامی ایران در چارچوب همکاری‌های فنی میان ایران و اتحادیه اروپا و در چارچوب برجام اعلام کرد.

گزارش از نشریه توسط وزارت امور خارجه به جهت مجلس در روز روز چهارم اردیبهشت ۱۳۹۷

■ مدل اجرای P2P بین گمرک آلمان و وزارت صمت ایران

سناریوی مورد نظر، صادرات از فراتکفورت به تهران

الزامات

- کارشناسی صادرکننده
- مشخصات لیست کنترل
- کارشناسی مصرف‌کننده نهایی
- کارشناسی مقررات بین‌المللی
- ارزیابی کلی و تصمیم‌گیری

- چه کسی؟
- چه چیزی؟
- به چه کسی؟
- چه جایی؟
- چرا؟

ذی‌نفعان P2P

گمرک | صادرکننده | وزارت امور خارجه | وزارت صنعت و تجارت

طبقه‌بندی موارد کلی

موارد نظامی	سلاح‌های جنگی
موارد لیست‌نشده	موارد استفاده دوگانه
موارد تحریمی	

بازه انواع کنترل‌ها

گروه استرالیا	نظم Wassenaar
کنوانسیون منع سلاح‌های بیولوژیک	رژیم کنترل فناوری موشکی
کنوانسیون منع سلاح‌های شیمیایی	گروه تأمین‌کنندگان هسته‌ای

فهرست اقلام با کاربرد دوگانه اتحادیه اروپایی

قانون الزام آور